

ELISABETH YOUNG-BRUEHL • **Hannah Arendt**

ELISABETH YOUNG-BRUEHL 1946'da ABD, Maryland'de doğdu. New York Columbia Üniversitesi Psikoanalitik Eğitim ve Araştırma Merkezi'nde terapist ve öğretim üyeliği yaptı. Araştırma, edebiyat ve şiir alanında birçok eser verdi. Kaleme aldığı Hannah Arendt ve Anna Freud biyografileri klasik kaynak niteliğindedir. Hannah Arendt biyografisi ile Harcourt Edebiyat Ödülü'nü kazandı. 1 Aralık 2011'de bu dünyadan ayrıldı.

Hannah Arendt. For Love of the World

© 2004 Elisabeth Young-Bruehl

Bu kitabın yayın hakları Aslı Karasuil Telif Hakları Ajansı aracılığıyla Georges Borchardt, Inc.'tan alınmıştır.

İletişim Yayınları 1751 • Biyografi Dizisi 17

ISBN-13: 978-975-05-0946-5

© 2012 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2012, İstanbul

EDITÖR Tanıl Bora - Murat Bozluolcay

DİZİ KAPAK TASARIMI Utku Lomlu

KAPAK Suat Aysu

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Burcu Tunakan - Ayten Koçal

DİZİN Cem Tüzün

BASKI ve CILT Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 03 21

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak İletişim Han No. 7 Çağaloğlu 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

ELISABETH YOUNG-BRUEHL

Hannah Arendt

Dünya Aşkıyla

Hannah Arendt
For Love of the World

ÇEVİREN *Ali Selman*

İÇİNDEKİLER

Teşekkür.....	7
İkinci Baskıya Önsöz	11
Önsöz.....	47

BİRİNCİ KISIM

1906-1933	65
1 <i>Unser Kind</i> (1906-1924).....	71
2 Die Schatten [Gölgeler] (1924-1929).....	117
3 Yahudi Bir Kadının Yaşamı (1929-1933).....	163

İKİNCİ KISIM

1933-1951	219
4 Tabiyetsiz Kişiler (1933-1941).....	225
5 Sadakat Hakikatin İşaretidir (1941-1948).....	289
6 Kamusal Hayatta Özel Bir Yüz (1948-1951).....	353

ÜÇÜNCÜ KISIM

1951-1965	417
7 Dünya Üzerinde Evde Hissetmek (1951-1961)	421
8 Cura Posterior: Eichmann Kudüs'te (1961-1965).....	509

DÖRDÜNCÜ KISIM

1965-1975	585
9 Karanlık Günlerde Amerika (1965-1970)	589
10 Artık Değil ve Henüz Değil: <i>The Life of the Mind</i> [Zihnin Yaşamı] (1970-1975).....	663

EKLER	713
--------------------	------------

EK 1: Konigsberli Cohnlar ve Arendtler	715
---	------------

EK 2: Arendt'in Doktora Tezi: Özet	717
---	------------

EK 3: Şiirler	729
----------------------------	------------

HANNAH ARENDT'İN KRONOLOJİK BIBLIYOGRAFYASI	743
--	------------

DIZIN	759
--------------------	------------

Teşekkür

Hannah Arendt arkadaşlıklarında şanslı biriydi. Bu biyografiyi yazarken, onun arkadaşları konusunda ben de şanslıydım. Onun yazınsal vârisi Mary McCarthy görüşme ricamı nazikçe kabul etti, Hannah Arendt'ten gelen mektupları bana açtı, Arendt'e ait yayımlanmış veya yayımlanmamış belgelerden alıntılar yapmama izin verdi. Arendt belgelerini ayırıp tasnif etmek gibi çok büyük bir işi fedakârca üstlenen Lotte Kohler, çok cömert bir bilgi kaynağı olmanın yanı sıra elyazmalarımı okudu ve manevi desteğini esirgemedi.

Arendt'in ailesinden geride kalanlar, Tel Aviv'den Kaethe ve Ernst Fuerst, Cambridge'den Else ve Manfred Braude, Londra'dan Eva Beerwald hikâyelerini, fotoğraflarını ve dostluklarını açtılar. Kalküta'daki kuzeni Niouta Ghosh sorularımı mektupla yanıtladı. Arendt'in ilk eşi Günther Anders beni Viyana'da konuk etti ve daha sonra da posta ile yardımlarını sürdürdü.

Çoğu New York'ta ve civarında oturan Arendt-Blücher kabilesi mensupları Almancadan çeviriler konusunda bana yol gösterdiler ve yanlışlarımı düzelttiler. Kısaca, beni eğittiler. Kabile mensuplarının birçoğuyla tanıştım ve Hannah Arendt'in ölüm gününde gerçekleştirdikleri anma toplantılarına katıldım. Onlara minnettarlığım sadece bu kitaba yardımlarından dolayı de-

ğil, aynı zamanda ona olan bağlılıklarını bana da yansıtmış olmalarındandır: Jeanette ve Salo Baron, Charlotte Beradt, Alcopley, Rose Feitelson, Minka ve Peter (ö. 1981) Huber, Eleonore ve Hans Jonas, Charlotte ve Chanan Klenbort ile çocukları Daniel ve Irene, Else ve Paul Oskar Kristeller, Alice ve Joseph Maier, Hans Morgenthau (ö. 1980) ve kızı Susanna, Priscilla ve Robert (ö. 1978) Pick, Richard Plant, Ingrid Scheib, Joan Stambaugh ve Helen Wolff. Beni elli yıllık arkadaşı için bu biyografiyi yazmam konusunda cesaretlendiren ilk kişi Anne Mendelssohn Weil oldu ve bana desteğini hep sürdürdü. Ben onunla konuşma imkânı bulamadan hayatını kaybeden Blücher'in en iyi arkadaşı Robert Gilbert için çok üzgünüm. Zürih'te yaşayan eski eşi Elke Gilbert ile kızı Marianne Finnegan çok yardımcı oldular ve çok kibarlardı. Çoğu arkadaşlarının arkadaşı olan Arendt'in tanıdıkları benimle görüşmeyi kabul ettiler: George Agree, Richard Bernstein, Leon Botstein, Irma Brandeis, Roger Errera (Paris), Carl Frankenstein (Kudüs), Nahum Goldmann (Paris), Nina Gourfinkel (Paris), Kaethe Hirsch (Paris), Yela ve Henry Lowenfeld, Eva Michaelis-Stern (Kudüs), Henry Paechter (ö. 1980), Ilse Schlechter, Elizabeth Stambler, Hannah Strauss, Ernst Vollrath (Köln). Arendt'in Amerikalı arkadaşlarının çoğu hayata gözlerini yumdu: Rosalie Colie, J. Glenn Gray, Randall Jarrell, Robert Lowell, Philip Rahv, Harold Rosenberg. Arendt'ten sonra yaşamını sürdürenler bana oldukça yardımcı oldu. Özellikle Dwight Macdonald ve William Shawn'a teşekkür etmek istiyorum.

Arendt-Jaspers ve Arendt-Blumenfeld yazışmalarını Almanya Marbach'taki Deutsches Literaturarchiv'de okudum. Burada Ludwig Greve ve çalışma arkadaşları bana mükemmel bir çalışma ortamı sağlarken Bay Greve'nin misafirperverliği fevkaladeydi. Basel'den Hans Saner'e hem kendi korumasındaki Jaspers belgelerini kullanmama izin verdiği için hem de Jaspers'in çalışmalarının kapsamlı baskılarını hazırladığı için teşekkür ederim. Daha önce de değindiğim gibi, Arendt-Heidegger yazışmalarına ulaşamadım.

Washington D. C. Library of Congress'teki Arendt'e ait 1976-1977 tarihli yazıları incelerken, bu yazılar Lotte Kohler, Jero-

me Kohn ve Lawrence May tarafından kütüphaneye bırakılmak üzere hazırlanıyordu. Bu nedenle Arendt belgelerinden yaptığım alıntılar, Library of Congress kutu numarası ile değil yazar, alıcı veya başlıkla ve tarihle belirtildi. Kütüphane el yazmaları bölümü personeline hizmetlerinden dolayı müteşekkirim. Araştırmamı yürüttüğüm diğer kütüphanelerin çalışanlarına da teşekkür etmek isterim: Olin Library, Wesleyan University; Bard College Library; New York Public Library'deki Judaica Room; Leo Baeck Institute (New York); British Museum; Centre de documentation juive (Paris); Alliance Israélite Universelle (Paris); Central Zionist Archive (Kudüs); ve Yad Vashem (Kudüs). Arendt'in erken dönem gazete yazılarıyla ilgili bibliyografik araştırmalar, Paivi ve Heinz Kemner tarafından çeşitli Alman kütüphanelerinde yapılmıştır.

Hannah Arendt'in öğrencilerinden bazıları özellikle yardımcı oldular: Michael Denneny, Melvyn Hill ve karısı Anne, Jerome Kohn ve Lawrence May. Arkadaşım Jerome Kohn kitabımın taslaklarını büyük bir dikkatle okudu. Arendt kitaplarıyla ilgili bölümler için onun eleştirilerine çok şey borçluyum.

Wesleyan University College of Letters'taki meslektaşlarım, öğrencilerim, sekreterler ve çalışmamı daktilo eden Mary Jane Arico son derece sabırlı davrandılar. Bu kitap herhangi bir kurumdan finansal destek almadan yazıldı ancak Wesleyan Üniversitesi taslakların hazırlanması sırasında destek sağladı.

Yale University Press'ten Maureen MacGrogen'in baskıya hazırlanma safhasındaki çabaları kitaba, zengin bir felsefi derinlik ve yazınsal yetkinlik bileşimi kazandırdı. Kitabın sayfa sayfa üzerinden geçerken, ben hep müteşekkirci öğrenci oldum. Kitabın son haline gelmesinin daha ileri aşamalarında Anne MacKinnon'un dikkatli çalışması çok önemliydi. Umarım, bana iyi baktıkları için bu kitabı ithaf ettiğim kişiler bundan keyif alırlar: Hope, Robert, iki Loise, Ernie, büyük Elisabeth ve sevgili ailemin geri kalanları.

*Chester, Connecticut
Temmuz 1981*

İkinci Baskıya Önsöz

2003 Sonbaharı'nda, New England College öğretim üyeleri ve öğrencilerinden oluşan bir topluluğa Hannah Arendt ile ilgili en sevdiğim anılarımdan birini anlattım. Hannah Arendt New York'taki New School for Social Research'te ders vermeye başladıktan kısa bir süre sonraydı. Vietnam Savaşı'nı protesto eden, benim de dahil olduğum bir grup öğrenci olarak, savaş karşıtı bir gösteri düzenlemek üzere yerel bir işçi sendikasıyla ortak hareket etmemizin uygun olup olmadığını ona danışmıştık. Konuyla ilgili olumlu ve olumsuz görüşlerimizin tamamını dinledikten sonra ağır Almanca aksanıyla, kısaca, "Evet, yani onların teksir makinelerini kullanabileceksiniz," dedi. Hikâyeyi bitirdiğimde seyirciler arasındaki, benim kuşağıma mensup daha yaşlı öğretim üyeleri, büyük siyaset kuramcısının pratikliğine dair bu örneğe gülerken, öğrenciler meraklı ama şaşkın gözlerle bakıyorlardı. Konuşmanın ardından –Arendt'in öğrenciler için hep kullandığı bir ifadeyle söylersek– "yeni gelenler"den biri konuşmamın çok öğretici olduğunu söyleyerek teşekkür etti ve "Hannah Arendt okumak benim için her zaman süper falan olmuştur," dedikten sonra içtenlikle bir soru sordu: "Bu arada, teksir makinesi tam olarak nedir?"

Hannah Arendt'in 1975'te ölümünden yedi yıl sonra yayımlanan biyografisinin ardından yeni bir okur nesli yetişti. Bu yeni nesil, her ne kadar onun içinden çıksa da, Arendt'in yaşadığı dünyadan çok farklı bir dünyanın siyasal yaşam ve pratik bilgisi ile büyürken, savaş karşıtı gösteriler düzenlemek için cep telefonu ve e-posta kullanıyor. Eğer bu biyografiyi şimdi yazıyor olsaydım, Arendt'in siyasete yaklaşımında belirleyici rol oynayan 20. yüzyıl ortalarındaki gelişmeleri antikçağ tarihi gibi gören ve Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonraki dünyayı anlamlı yegâne dünya olarak kavrayan "yeni gelenleri" de hesaba katarak yazmayı denerdim.

Hannah Arendt: Amur Mundi kitabını bugüne uyarlayarak, genç okurlar için gözden geçirmeyi düşündüğüm zamanlar oldu.¹ Ancak her seferinde ilk yazıldığı haliyle kalmasına karar verdim çünkü bu haliyle, Hannah Arendt'in bizatihi deneyimlediği, hayatının son döneminde görülen ve algılanan bir dünyayı yansıtıyor. Önsöz'de şöyle yazmışım: "Gelecek nesiller de bir hayatı değerlendirebilir, fakat biyografi yazarının yapması gereken tek değerlendirme, hikâyenin yazılması gerektir." Arendt'in ölümü sonrası artık, hayatının yorumlanması süreci başladı ve ben bu yorumların bir kısmına değinmek istiyorum. Aynı zamanda, Arendt'in dünyaya dair ilgisini, "dünya aşkını" paylaşabilecek, New School'da felsefe doktorasına başlayarak Hannah Arendt'in hocası Karl Jaspers üzerine, Arendt'in da-

1 Biyografiyi gözden geçirme ihtiyacı duymamamın bir sebebi, bildiğim kadarıyla, çok kötü sonuçlara yol açan ve beni çok üzen tek bir olgusal hata dışında kitabın olgusal hata barındırmamasıdır. Kitabın 687. sayfasında, Arendt'in 1967 ve 1973 yıllarında Yahudi Müdafaa Birliği'ne (Jewish Defence League) katkıda bulunduğu yazmışım. Şimdi düzeltilmiş olan bu hata, onun katkıda bulunduğu veya karşı olduğu bir dizi kurum listesi üzerinde çalışırken oluştu ve son okumamda da gözümden kaçtı. Aslında Arendt'in desteklediği Birleşik Yahudi Yardım Teşkilatı (United Jewish Appeal-UJA) idi. Yahudi Müdafaa Birliği'ne (JDL) karşıydı çünkü bu örgüt, o ve tüm liberal Yahudi çevresi nezdinde faşist bir örgüttü. Onlara asla destek olmazdı. Filistinli parlak edebiyat eleştirmeni, aktivist, siyaset yorumcusu Edward Said, *Critical Inquiry*'de (Güz 1985, s. 47), benim hatamı kullanarak Arendt'in Filistin'in durumu karşısında duyarsız olduğunu savundu. Said'i arayıp bu hatanın nasıl oluştuğunu anlatarak sorumluluğu üstlendim. Ancak "Ideology of Difference" adlı bu yazısı daha sonraki dönemlerde yeniden yayımlandı ve bu yanlış bilgi yayıldı.

nışmanlığında tezimi yazdığım yaşlarda olan, ama onunla karşılaşma şansına sahip olmayan genç okurlara da yardım etmek istiyorum.

Onun diğer öğrencileri veya Amerika ve Avrupa'daki binlerce okuru gibi ben de, Vietnam Savaşı ve dünya ölçeğinde doğurduğu tepkiler, ortaya çıkardığı veya ivme kazandırdığı siyasi hareketler üzerine yaptığı akılcı yorumlardan besleniyordum. Bu metni, Arendt'i yaşayan bir düşünür değil de tarihî bir figür olarak tanıyacak okurlar için, onun düşüncesine bir giriş olarak tahayyül etmek istiyorum. Bu önsöz, ölümünden sonraki otuz yılda nasıl tarihî bir figür haline geldiğini anlamaya ışık tutacaktır.²

İsterseniz önce, onun yazınsal mirası sayesinde bu biyografiyi yazdığım sırada ulaşılabilir olan, ölümünden sonra yayımlanmış kitapları gözden geçirelim. Arendt'in tamamlayamadan bıraktığı, 1978'de basılan *The Life of the Mind*'dan [Zihnin Yaşamı] beri, yazdıklarının oldukça büyük bir bölümü yayımlandı. Bu yazıları üçe ayırmak mümkün: Yazışmalar; yayımlanmamış veya bir araya getirilmemiş yazılarından yapılan derlemeler (hem Almanca hem İngilizce); ve uzunluğu (1.500 sayfa) ve fiyatına (120 €) rağmen Almanya'da 2003'te yayımlanan, ancak ilk baskısı tükenen *Denktagebuch* [Düşünce Günlüğü]. Biyografiyi yazdığım sırada Arendt'in birçok yazısına ulaşılabilirken, *Denktagebuch* yoktu.

Derlemeler, Arendt'in son araştırma asistanı ve şu anki yazınsal vasisi olan, arkadaşım Jerome Kohn'un dikkatli ve bilge editörlüğünde toplam beş ciltten oluşacak. *Essays in Understanding* [Anlayış Üzerine Denemeler] 1994'te çıktı. Kohn'un, elyazması ham ders notlarından maharetle çıkardığı, ahlak felsefesi üzerine uzun bir yazıyı da içeren *Responsibility and Judgment* [Sorumluluk ve Yargı] 2003 yılında Schocken Bo-

2 Bu önsözünü yazarken, *Subject to Biography*'de (Cambridge: Harvard University Press, 1998) yer alan "The Exemplary Independence of Hannah Arendt" yazımdan ve *New York Review of Books*'ta (2004) yayımlanan bir eleştiri yazımdan yararlandım.

oks (Arendt burada editör olarak çalışmış ve Kafka'yı Amerikan okuru ile tanıştırmıştır) tarafından yayımlandı. Muhtemelen *The Problem of Political Philosophy* [Siyaset Felsefesinin Sorunu] adıyla yayımlanacak üçüncü ciltte,* Marx üzerine, kitap uzunluğunda bir elyazması ile diğer önemli ders notları yer alacak. Bunların dışında, Arendt'in Yahudilik üzerine yazılarının bir derlemesiyle (*The Jewish Writings*), *Denktagebuch*'dan kısa yazıların yer alacağı bir seçki de planlanıyor.

Önümüzdeki birkaç yıl içinde mektupları da yayımlanacak ve tüm yazışmaları ulaşılabilir hale gelecek (aslında Library of Congress'teki Arendt yazıları, New School üzerinden dijital olarak ulaşılabilir durumda). Yayımlanmış yazışmaları arasında yer alan; Almancası 1985, İngilizcesi 1992 yılında çıkmış, hocası, baba figürü ve arkadaşı Karl Jaspers ile yazışmaları, kendi türündeki 20. yüzyıl klasikleri arasına girdi bile. Avrupa-Amerika dünyasının gelecekteki tüm tarihçileri, gözlerini, İkinci Dünya Savaşı sonrası Amerika'da Cumhuriyetin yaşadığı kriz ve Nazilerin yenilgisinden sonra Almanya'da siyasi yenilenme ve "geçmişin hükümranlılığı"na karşı mücadele konuları üzerine bu yazışmalarda yer alan detaylı, derin ve göze çarpacak kadar öngörülü fikirlere çevireceklerdir.³

Berlin doğumlu, işçi sınıfı mensubu, kendini yetiştirmiş, entelektüel açıdan etkileyici kocası Heinrich Blücher ile otuz beş yıllık birlikteliklerini yansıtan *Within Four Walls* [Dört Duvar Arasında] (2000); bir ömürlük dostluğun, göçün, kültürel etkileşimin, başarı mücadelesinin, hastalığın, kaybetmenin, yeni dünyayı keşfetmenin şekillendirdiği sevgi dolu yazışmalara örnek teşkil ediyor.⁴ Bir profesör olmasına karşın düşünceleri-

(*) Bu kitap *The Promise of Politics* adıyla 2005'te yayımlanmıştır – e.n.

3 *Hannah Arendt-Karl Jaspers Correspondence: 1926-1969*, yay. haz. Lotte Kohler ve Hans Saner (New York: Harcourt Brace Jovanovich, 1992). Karl Jaspers, maalesef Amerika'da çok az biliniyor ve okunuyor. Oysa önemli eseri *The Great Philosophers* İngilizce olarak Harcourt'tan yayımlanmıştı. Ayrıca, iyi bir tanıtıcı kitap olan *Karl Jaspers: Basic Philosophical Writings*, yay. haz. Edith Ehrlich, Leonard Ehrlich ve George Pepper (Atlantic Highlands, N.J: Humanities Press, 1994) var.

4 *Within Four Walls: The Correspondence between Hannah Arendt and Heinrich Blücher, 1936-1968*, yay. haz. Lotte Kohler (New York: Harcourt, 1996).

ni yazmayan Blücher'in felsefi tasavvuruna dair ipuçları bu yazışmalarda bulunabilir. Özellikle de –öğretmenlik yapmasına karşın yazmaması bakımından onunla benzer durumda olan– Sokrates'e duyduğu saygılı bağlılığa ve Jaspers'in kozmopolit felsefe görüşüne dair, kültürel tarihleri MÖ 800-500 arasındaki “Eksen Çağı”na dayanan dünyanın her yerinden filozoflarla karşılıklı diyaloglara, adanmışlıklara dair ipuçları... Ancak, yazışmaların açıkça gösterdiği; birbirlerine bağlılığın, derin dürüstlüğü, güçlü ve güçsüz yanlarının, ortak umutlarının içinde yaşandığı, konuşmalarının ve evlerinin güvenli “dört duvarını” Arendt ve Blücher'in birbirlerine nasıl sağladıklarıdır.

Arendt'in Mary McCarthy ile dostluğu esprili, çoğu yerinde iğneleyici, ayrıca hoş bir dedikodu unsuru taşıyan bir anlatımla kayıt altına alınmıştır. *Between Friends* [Arkadaşlar Arasında] (1995) Arendt'in en Amerikanvari yazışmalarını içermektedir ve 20. yüzyıl Amerika yazınsal dünyası üzerine çalışan öğrenciler için okunması elzem kitaplardan olacaktır. Ancak hâlâ az tanınan önemli romancı Hermann Broch ve Siyonist lider Kurt Blumenfeld ile yazışmaları muhtemelen kısa dönemde İngilizceye çevrilmeyecek; başka bir deyişle, Alman akademik çevrelerinin duvarları dışındaki okura ulaşamayacaktır.⁵

Bu biyografiyi yazarken Arendt-Jaspers yazışmaları, Arendt-Blücher yazışmaları (daha sonra gelen savaş öncesi birkaç mektup hariç), Arendt-McCarthy yazışmalarının Arendt kısmı, benim için ulaşılabilir durumdaydı. Broch ve Blumenfeld yazışmaları ise derlenmemişti, ancak Arendt'in bıraktıkları arasında veya Marbach'taki German Literary Archive'da bulunanları okumuştum. Artık bu mektuplar yayımlandı ve gelecekteki Arendt biyografi yazarları, dostluklarının daha kapsamlı bir an-

5 *Between Friends: The Correspondence of Hannah Arendt and Mary McCarthy, 1949-1975* yay. haz. Carol Brightman (New York: Harcourt, 1995); Hannah Arendt ve Hermann Broch, *Briefwechsel 1946 bis 1951*, yay. haz. Paul Michale Lutzler (Frankfurt am Main: Jüdischer Verlag / Suhrkamp, 1996); Hannah Arendt ve Kurt Blumenfeld, “...in keinem Besitz verwurzelt”: *Die Korrespondenz*, yay. haz. Ingeborg Nordmann ve Iris Pilling (Hamburg: Rotbuch, 1995). Arendt'in Paul Tillich ve Uwe Johnson ile kısa yazışmaları da Almanca basılmıştır.

latımını yapabilirler, ancak hikâyeye ekleyebilecekleri yeni bir olgusal verinin olduğunu düşünüyorum.

Şimdi, Arendt-McCarthy yazışmalarının her iki tarafını da okuduktan sonra, bu dostluğun ne olduğu ve nasıl geliştiği konusunda daha çok fikir sahibiyim. Arendt'in her zaman bir *beste Freundin*'i [en iyi kız arkadaşı] olmuştur. Gençliğinde, daha yeniyetmelik çağında Königsberg'de tanıdığı Anne Mendelsohn Weil en iyi arkadaşıydı. Amerika'ya göç etmesinden sonra, teolog Paul Tillich'in dostu Hilde Frankel sırdaşı oldu, ama Avrupa'ya döner dönmez Anne Weil ile dostluğunu tazeledi. Frankel'in 1950'de kanserden ölmesinden sonra ise yakınlık duyduğu ilk Amerikalı kadın Mary McCarthy'ye döndü. McCarthy ondan altı yaş küçük olsa da, bir arkadaşa aradığı nitelikleri –ki kendi kocası, bu niteliklere en üst seviyede sahipti– taşıyordu: Hem içinde bire bir yaşadıkları hem de daha geniş anlamda siyasi dünyayı gözlemlemeye ve yorumlamaya duyulan tutku, aşırı duygusallığa yer vermeyen zengin bir duyarlılık ve “yürek”; başkalarının kanaatlerine itaat etmediği gibi riyakârlık ve nefse düşkünlüğe de uzak keskin bir zekâ; bildik bir ailesi, cemiye-ti veya dinî cemaati olmayanlar için arkadaşlığın nasıl bir yuva sağladığını bilmeye duyulan bağlılık ve anlayış.

Arendt, Blücher ile otuz beş yıl süren evliliği boyunca ve kendini yazmaya adadıktan sonra artık ihtiyaç duymasa da, gençlik döneminde erkeklerle yaşadığı ve ona anlatabildiği karmaşık ilişkiler konusunda da Mary'ye bağımlıydı. Arendt, hemen hemen Yahudi bir anne gibi ve tıpkı bir abla gibi McCarthy'nin tüm ilişkilerine ilgi göstermeyi ve onun sırdaş bir hemcinsi olmayı yazı masasından hiç kalkmadan başarıyordu. Roman yazarlığı, ün, edebiyat salonları, siyasi aktivizme dair reddettiği bir hayatı McCarthy'ye havale ediyor, karşılığında da canlılık, edebi çevre ve edebi derinlik aşısı elde ediyordu. Arendt, McCarthy ile yazışmalarında, bunaldığı veya umutsuzluğa düştüğü anlarda da, ruh halini açığa vurmaktan çekinmiyor; sadece ünlü ya da entelektüel çalışmaları çevresindekilerden üstün olan bir kişi değil, bir kadın ve arkadaş olmaya da ne kadar çok ihtiyaç duyduğunu gösteriyordu. McCarthy, Arendt'in siyase-

ten Amerikalı ancak kültürel olarak ve duyarlılıklarıyla Avrupalı bir kozmopolit olduğunu anlamaya yetecek kadar Avrupalı bir gezgin ve yazardı. Blücher'in 1970'te ölümünden ve bundan hemen önce Jaspers'i de kaybettikten sonra, arkadaşının kederini anlayarak ona ihtiyacı olan dört duvarı sağladı.

Almancası 1999'da, İngilizcesi 2004'te yayımlanan, Hannah Arendt'in eski sevgilisi ve hocası filozof Martin Heidegger ile 1925-1975 arasındaki yazışmaları, yayımlanan diğer yazışmalarından tamamıyla farklıdır.⁶ Bu mektuplar Heidegger'in, Arendt'in ölümünden yalnız birkaç ay sonra, 1976'da ölmesiyle birlikte Marbach Literary Archive'da saklı tutulmuştur. Dolayısıyla, Arendt'in Heidegger'le arasındaki ilişki, özellikle de onunla gençlik dönemindeki ilişkisi hakkında yazdığım da bunu, meseleyi bilen veya savaş sonrası ilişkilerinin nasıl geliştiği konusunda fikir sahibi birkaç arkadaşıyla görüşmelere dayanırdım. Sonuç olarak biyografide, gerek 1950'de yeniden karşılaştıkları dönem ve sonrasında, gerek 1960'ların sonundan başlayarak Arendt'in *The Life of the Mind*'ı yazdığı hayatlarının sonuna kadarki dönem boyunca Heidegger'in, Arendt'in savaş sonrası entelektüel gelişiminde oynadığı role hak ettiği önemi veremedim. Aynı şekilde biyografi, ortaya çıkan mektupların da çözemediği, ilişkileri hakkında, ölümlerinden beri süregelen tartışmaları da yansıtmıyor. Tarihsel bir figür olarak Hannah Arendt'i artık Martin Heidegger'den ayırmak mümkün değil.

Diğer yazışmaların tersine, Heidegger ile yayımlanan yazışmaları eksik. Heidegger mektuplarının çoğu yer alsa da, Arendt'in çok daha az mektubu var. Heidegger'in başarıyı *Sein und Zeit*'i [Varlık ve Zaman] yazdığı ve Marburg'da ilişkilerinin başladığı (1925-1927) dönemde Arendt'in yazdığı mektuplar yok; dolayısıyla onun kendi kaleminden ilişkilerine dair ilk deneyimlerini okuyamıyoruz. 1950'de Heidegger'in Nazi partisine üyelik ve Hitler sonrası dönemde Freiburg Üniversitesi rektörü olarak yürüttüğü faaliyetlere ilişkin suçlamalardan do-

6 Hannah Arendt ve Martin Heidegger, *Letters 1925-1975*, yay. haz. Ursula Ludz (New York: Harcourt, 2004). *Letters*'in tercümesi yararlı olsa da bazı anlaşılabilir cümle ve hataları barındırıyor.

layı eğitimlik yasağı sürerken, 1950'de yeniden karşılaştıkları dönemde yazdığı çok uzun mektuplar mevcut, ancak Arendt'in yazdığı çok az sayıda mektuba ulaşılabilir. Sadece 1967 sonrası için gerçek bir yazışmadan söz edebiliriz. Yazışmaların titiz ve dikkatli editörü Ursula Ludz'un derlemeye eklediği yeni bir kitap hacmindeki notlar, Arendt'in Jaspers ve Blücher'e, Heidegger hakkında yazdığı mektuplara gönderme yapar ama Heidegger'in onun hakkında yazdığı tek bir satır yoktur.

Yazışmaları diğerlerinden ayıran ikinci nokta, yayımlanmalarının öncesinde meydana gelen skandaldır. İkili kısa bir biyografi yazmak üzere Arendt-Heidegger yazışmalarını okuma izni alan ve sadece Arendt'in yazdıklarından alıntı yapan MIT profesörü Elzbieta Ettinger kasıtlı olarak bu skandala yaratmıştır.⁷ 1995 yılında *Hannah Arendt/Martin Heidegger* çıktığında, 1920'lerde Arendt ve Heidegger'in sevgili oldukları biliniyordu çünkü bu biyografide ben bunu yazmıştım. Belirttiğim gibi benim yaklaşımım, Arendt'in arkadaşlarıyla yapılmış birkaç görüşmeye ve Arendt'in mektuplarındaki konuya ilişkin az sayıdaki göndermeye dayanıyordu; özellikle Arendt'in kocasına yazdığı mektuplara – ki bu nedenle kocası, birlikte oldukları 1936'nın ilk aylarından beri bu ilişkiyi biliyordu; 8 Ağustos 1936'da “sana da kendime davrandığım gibi davranabilme-yi” dediği, yani çekinmeden veya yargılanma korkusu taşımadan davranmayı umduğunu ifade ettiği mektuptan beri. İlişkiyi Jaspers'e de anlatmıştı –Nazi dönemi öncesi Heidegger, Jaspers'in arkadaşıydı– ve Jaspers onaylayan ve yargılamayan bir yanıt veriyordu.

Ettinger'in Arendt-Heidegger mektuplarına dayandırarak konuyu ele alışı tamamen bir fantezidir. Durumu saf, çaresiz bir Yahudi kız öğrenci ile çekici ama insafsız evli bir Katolik profesör arasında geçen tutkulu bir cüretkârlık, ihanet ve kölece bağlılıkla örülü bir drama gibi yansıtmaktadır. Onun Hannah Arendt'i, romantizmin sınırlarını aşamayan, hor görüldüğü halde “sorgusuz bir bağlılıkla” büyük aşkına mazoşistçe sa-

7 Elzbieta Ettinger, *Hannah Arendt / Martin Heidegger* (New Haven: Yale University Press, 1995).

dakatile bağı bir kadındır. Gençlik sırlarını kocasından on beş yıl boyunca saklamış (s. 42), Heidegger'i karısına ilişkin kusurlarından dolayı suçlayan ayrıca gerek onun savunucusu olarak ("onun Nazi geçmişini örtbas etmek için her şeyi yaptı", s. 78) gerek Heidegger'in ondan beklediği "iyi niyet elçisi" rolüyle ("Arendt bu rolü benimsiyordu", s. 74) skandal denebilecek yanlış yargılara varmıştır. Ettinger'in anlatımı, "görülüyor ki", "tahmin edilebileceği gibi", "...gibi hissetmiş olmalı" türünden yüzlerce tuzakla doludur ve bunlar aynı zamanda, kendi hikâyesine hapsolmuş ve konusunu da bu tuzağa sürüklemiş bir biyografi yazarlığının belirtileridir. İyi bir biyografik karakter çalışmasının işareti olan, ele aldığı kişiyle yapılmış tek bir konuşma yoktur.⁸

Bu fantezinin (bir zamanlar Arendt'in dostu olan edebiyat eleştirmeni Alfred Kazin kitabı, kapağı üzerinde yer alan "çok değerli bir kitap" değerlendirmesiyle önermektedir), özellikle 20. yüzyılın en kapsamlı ve karmaşık çelişkilerinden birini ortaya çıkaran *Eichmann in Jerusalem*'den [Kötülüğün Sıradanlığı] sonra, Arendt'in hiç de azımsanamayacak sayıdaki düşmanları arasında bir sevinç yaratması şaşırtıcı değildi. Yargılarının doğru olduğuna inananlar üzülse de, bu fanteziyi sınımayı sağlayacak mektuplara ulaşamamaktan dolayı etkin bir karşılık veremediler; bağlamından koparılmış alıntılarının karışıklığı ve Ettinger'in eklediği, konuyu çarpıtan yorumlar bu iğrenç söylentiye çürütmeyi zorlaştırıyordu. Sonuçta, her iki tarafın yazınsal vasileri yazışmaları yayımlamaları gerektiğine karar verdiler.

Bu yazışmaları diğerlerinden ayıran üçüncü faktör, Martin Heidegger'in Jaspers, Blücher, McCarthy, Broch ve Blumenfeld'in aksine, Arendt'in dünyevi konulara karşı eksilmeyen ilgisini paylaşacak biri olmamasıdır. Bu ilgi, ilişkileri sonlandıktan sonra başlamıştır ve kısmen de bu ilişkiye tepkidir.

8 Ettinger'in, Arendt'in yönelimlerine dair nihai değerlendirmesi şöyledir: "Onu temize çıkarması, bağlılık, acıma veya adalet duygusundan değil, kendi onur ve itibarını koruma ihtiyacındandır" (s. 79). Yani, kendisine saygı duyabilmek için, Heidegger'i saygıdeğer bir adam yapmaya çalışıyordu.